

GUNILLA SJÖBERG:

Fenomenet Hagen i norsk politik

Genom alltför stort strävande efter samförstånd och bristande handlingskraft skapade de norska etablerade partierna själva utrymme för fremskrittspartiet. Väljarna ansåg att deras egna värderingar och prioriteringar saknades hos de existerande partierna och stämde in i Hagens skarpa kritik av välfärdsstaten.

Av allt att döma skulle ett parti på högerkanten inte ha lika lätt att etablera sig här trots likheterna med stor offentlig sektor och alltför mycket politikerbestämmande. Moderaterna lämnar inte samma tomrum på högerskalan som Høyre och inte minst håller partiet en högre profil. Att 14 % av svenska folket avstod från att rösta i senaste valet är dock en tankeställare.

Fremskrittspartiet har, från att tidigare ha betraktats som en marginal företeelse i norsk politik, nu etablerat sig som Norges tredje största parti och som ett parti att räkna med. Med det som bakgrund är det av intresse att fråga sig varför fremskrittspartiet lyckades så bra och, inte minst, om det skulle kunna hända här i Sverige också.

Hagens fremskrittsparti har kallats ett missnöjesparti. Men vad är egentligen ett missnöjesparti och på vad vis skiljer det sig från andra partier? Skulle inte alla partier, som befinner sig i opposition, och som inte är nöjda med regeringspolitiken, egentligen kunna kallas missnöjespartier? Men var och en vet att det bara är en speciell kategori som brukar kallas missnöjespartier. Och när kallades för övrigt ett vänsterparti för missnöjesparti senast?

Vad som dock kan sägas vara kännetecknande för ett missnöjesparti är dess ovilja att ta regeringsansvar. Ett parti, som bara grundar sig på opposition och saknar egna politiska visioner, kan aldrig framgångsrikt ingå i en regering. Genom att tvingas konfronteras med vardagspolitiken undergräver det sitt agerande.

Miljöpartiet skulle, utifrån sitt agerande i förra valrörelsen, i allra högsta grad kunna kallas ett missnöjesparti. Man var inte bara uppenbart missnöjd med den förda miljöpolitiken. Man kritiserade den förda politiken och den traditionella politikerrollen. Men miljöpartiet kallades inte för missnöjesparti. Snarast utmålades det som något nytt, fräscht och spännande av massmedia.

Tyngdpunktspartier

Sanningen är att varken miljöpartiet eller

Gunilla Sjöberg är statsvetare.

fremskrittpartiet är några missnöjespartier, i ordets egentliga bemärkelse.

Möjligtvis skulle man kunna kalla dem tyngdpunktspartier. Miljöpartiet vann delvis sina framgångar på att väljarna tyckte att miljön var eftersatt i svensk politik, och att det därför var angeläget att markera en ökad prioritering. Visserligen ställer kanske inte alla miljöpartiets väljare upp på hela miljöpartiets handlingsprogram, men de ville förskjuta tyngdpunkten i den svenska politiken från ett alltför materialistiskt synsätt mot ett ökat miljötänkande.

Samma fenomen kan skönjas igen när det gäller fremskrittpartiet. Vissa norska väljare tyckte kanske att det gått för långt med bidrag och höga skatter, och även om de kanske inte sympatiserar med allt fremskrittpartiet står för, så ville de ha en förskjutning mot höger i den norska politiken.

Hagens höga opinionssiffror under en tid av valrörelsen kan utifrån det här perspektivet snarast ha varit en belastning för honom och hans parti. En så stor förskjutning mot höger var kanske inte vad alla hans sympatisörer hade tänkt sig.

Att fremskrittpartiet kunde öka från knappt 4 procent i förra norska valet till 13 procent är också av intresse att fundera över. Det är i och för sig ingen unik framgång. Folkpartiets frammarsch mellan 1982 och 1985 är jämförbar. Skillnaden mellan fremskrittpartiet och folkpartiet är dock att folkpartiet i tidigare val legat på högre nivåer medan fremskrittpartiet är ett nytt parti, som inte kan vinna framgångar genom att locka tillbaks gamla väljare.

Hagens massmediala framtoning har ibland nämnts som en förklaring till hans

framgångar, och Hagen är utan tvekan mycket massmedial, men det är långt ifrån hela förklaringen.

Förklaringen är att väljarna, genom sitt röstande, låtit fremskrittpartiet växa sig precis så starkt som väljarna ville. Det finns helt enkelt en efterfrågan på den politiska marknaden av de politiska idéer och värderingar som Hagen för fram.

Kritik mot välfärdsstaten

Fremskrittpartiets politik kännetecknas främst av kraftig kritik mot välfärdsstaten och den får ses i relation till den politiska situation Norge befinner sig i. Höga skatter, en stor offentlig sektor och alltför mycket politikerbestämmande leder i Norge, precis som i Sverige och överallt annars där det prövas, till dålig ekonomisk tillväxt, värdköer och låg produktivitet.

Invandrar- och flyktingpolitiken, som man ibland av massmedia fått intrycket skulle vara fremskrittpartiets huvudsakliga beståndsdel, skiljer sig dels i liten utsträckning från andra länders politik. Dels är det ingalunda någon huvudfråga för fremskrittpartiet. Enbart en fragmentarisk rasistisk politik skulle inte räckt för att vinna så många röster som Hagen gjorde.

Väljarna vill förmodligen egentligen inte att politiken skall vara komplicerad. De vill definitivt inte att den skall vara fylld med svårbegripliga teoretiska resonemang. Resonemang, som i och för sig kan vara nödvändiga för den ideologiska basen i politiken, men som har mycket lite med den politiska kampanjen att skaffa. Väljarna vill höra politikerna tala om de frågor väljarna tycker är viktiga och de vill

ha klara besked om vad politikerna vill göra för att lösa olika problem.

Hagen förde ut sitt budskap på ett sätt som väljarna förstod och kände igen sig i. Mycket förenklat kan man hävda att Hagen helt enkelt sa hur det var.

Genom ett alltför stort strävande efter samförstånd och en bristande handlingskraft har de norska etablerade partierna dessutom själva skapat utrymme för fremskrittspartiet. För ett sådant utrymme skapas när väljarna anser att deras egna värderingar och prioriteringar saknas hos de existerande partierna. En karismatisk person, som symboliserar de värderingar som väljarna saknar, kan fylla det tomrum som de andra partierna lämnat. Det är vad Hagen har gjort.

Kan det hända här?

Naturligtvis skulle det kunna hända här i Sverige också, även om det förmodligen inte skulle ske på precis samma sätt som i Norge. Ungefär 14 procent av svenska folket gav aldrig något parti sin röst i valet förra året. En hel del av dem tycker uppenbarligen inte att det i dag finns ett parti som är bra nog att rösta på. Mer än var tionde svensk har alltså värderingar och prioriteringar, som de inte tycker finns representerade hos partierna. Och även om värderingarna och prioriteringarna kanske till viss del finns representerade hos vissa partier, så finns det hos dessa partier andra hinder, som gör att man inte vill rösta på dem.

Men av allt att döma skulle dock inte ett parti på högerkanten ha lika lätt att etablera sig här, eftersom Moderaterna inte lämnar samma tomrum på högerekalan som Höyre i Norge och, inte minst,

håller en högre profil. Måhända skulle det kanske finnas utrymme för ett allmänborgerligt parti. Och om man tror på opinionsundersökningarna, som visar att socialdemokratiska väljare på sistone lämnat sitt parti, så borde det finnas utrymme för ett parti för dessa väljare.

Valrörelserna ökar i betydelse

Vad som har skett i Norge visar dessutom att valrörelsen i sig blivit allt viktigare. Under senare år har man, bl a i Sverige, kunnat notera att partiledarna kommit att spela allt större roll för partiernas fram- och nedgångar. Vid sidan av dessa "partiledareffekter" borde man nu också kunna tala om "valrörelseeffekter".

Att det skulle vara något nytt, och anmärkningsvärt, att valrörelsen i sig skulle kunna leda till speciella effekter kan kanske tyckas paradoxalt, men valrörelserna har långt ifrån alltid varit så betydelsefulla som i dag.

Detta beror på att väljarna under senare år har blivit allt mer rörliga delvis beroende på att parti-identifikationen har minskat. Men de svenska väljarna har också förändrats från klassröstare till åsiktsröstare. Fler och fler väljare, i synnerhet de unga, bestämmer dessutom sitt partival sent.

Den ökade massmediala exponeringen och bevakningen av valrörelsen har också förstärkt dess betydelse.

Opinionsundersökningarna från Norge visar också att det i valrörelsens slutskede skedde tvära kast i väljarströmmarna mellan partierna.

Detta talar för allt mer spännande och intensiva valrörelser även i Sverige.